

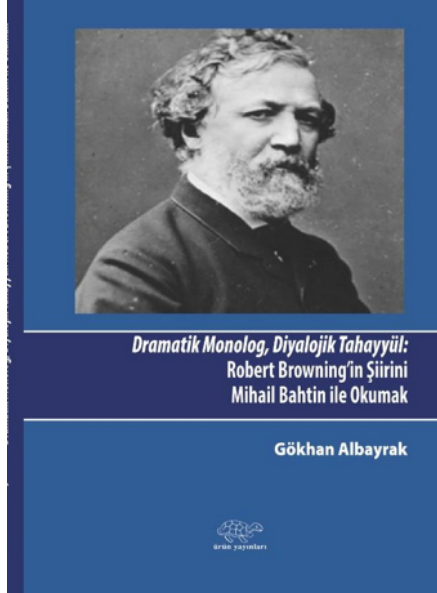
folklor/edebiyat - folklore&literature, 2026; 32(3)-127. Sayı/Issue -Yaz/Summer

Kitap Tanıtımı / Book Review

Gökhan Albayrak, *Dramatik Monolog, Diyalojik Tahayyül: Robert Browning'in Şiirini Mihail Bahtin ile Okumak*, Ankara, Ürün Yayınları, 2026, 234. s.

ISBN: 978-625-5651-38-9

Ataberk Çetinkaya*

Geliş tarihi (Received): 01-04-2026 Kabul tarihi (Accepted): 10-07-2026

* Araş. Gör., Doktora Öğr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Edebiyatı. Ankara-Türkiye /PhD Candidate, Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences, English Literature. ataberkc@metu.edu.tr. ORCID ID: 0009-0005-3228-3660

Robert Browning'in dramatik monologlarını Mihail Bahtin'in teorik çerçevesiyle inceleyen bu çalışma, Browning'in şiirinin tek sesliliğe ve bu tek sesliliğin dayattığı ideolojik konumlanmalara nasıl karşı çıktığını ortaya koyarak hem Viktorya dönemi edebiyatına hem de şiirsel imgelem dünyasına yeni bir bakış açısı sunar. Bu yaklaşım, genellikle roman incelemeleri bağlamında ele alınan Bahtin kuramlarını, nüanslarını yitirmeksizin şiir üzerinden tartışmaya açması bakımından özellikle ikna edicidir. Albayrak'ın da vurguladığı üzere, Browning'in bu tür bir okumaya elverişli oluşu, Viktorya şiirinin ideolojik yapısının zaten "çelişkili" (7) olması ve kendi içinde "çift anlamlılık, ikilik ya da çift yönlülük" barındırmasından kaynaklanır (10). Şiir, özellikle lirik şiir, çoğu zaman monolojik bir sesin ifadesi olarak değerlendirilir. Ancak Albayrak'ın gösterdiği gibi Robert Browning, geleneksel lirik anlayıştan uzaklaşarak dramatik monolog aracılığıyla farklı bir şiirsel zemin kurar. Bu zeminde, konuşucu tekil görünse de söylem çok katmanlı, çok anlamlı ve süreç içinde dönüşen bir yapı sergiler. Kendini kısmen açığa vuran, hatta sessizlikler aracılığıyla anlam üreten bir ifade biçimi ortaya çıkar. Bu yapı, Bahtin'in diyalojik tahayyül kuramı çerçevesinde okunduğunda daha da derinleşir. Nitekim Albayrak'ın belirttiği gibi, Mihail Bahtin, diyalojik tahayyül fikri ile "dili nötr ve saydam bir ifade aracı olarak değil, toplumsal ve ideolojik seslerin çatıştığı tarihsel bir mücadele alanı" olarak kavramsallaştırır (9). Bu bağlamda çalışmanın en özgün katkısı, esasen roman türü için geliştirilmiş bir kuramsal çerçeveyi şiir üzerinden yeniden düşünmeye açmasıdır.

Kitabın giriş bölümü, Robert Browning'in Viktorya dönemi edebiyatı içindeki konumunu ve ona yönelik eleştirilerin genel çerçevesini ortaya koyar. Albayrak, dramatik monoloğu "tek bir konuşmacının söylemine dayanmasına rağmen, yapısal olarak çoklu sesleri, ideolojik konumlanmaları ve tamamlanmamış öznellikleri sahneleyen özgün bir şiirsel biçim" (9) olarak tanımlar. Bu doğrultuda, söz konusu biçim Bahtin'in diyalojik tahayyül kuramı ışığında ele alındığında, Browning'in şiirlerinin "birden fazla ideolojik konumun karşı karşıya geldiği, parçalı ve performatif kimlikleri yansıtan" (9) bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Giriş bölümü ayrıca Browning üzerine yazılmış önceki çalışmalara ve bu çalışmanın söz konusu literatürden hangi açılardan ayrıştığına da dikkat çeker. Albayrak'ın belirttiği üzere, Browning'in dramatik monologları edebiyat eleştirisinde çoğunlukla karakter bilincini sahneleyen söylemler olarak; psikolojik derinlik ve ahlaki ikirciklik bağlamında incelenmiş, ayrıca empati, ironi ve retorik analizler çerçevesinde değerlendirilmiştir (11). Albayrak ise bu yaklaşımlardan beslenmekle birlikte onlara eleştirel bir mesafeye yaklaşır. Nitekim kitabın temel amacı, dramatik monologları "ne yalnızca psikolojik iç dökümler ne de salt retorik manipölasyon örnekleri" (11) olarak okumaktır. Aksine bu çalışma, şiirdeki konuşucuların kendi iç tutarlılıklarını nasıl zedelediklerini ve çoğu zaman birbiriyle çelişen birden fazla ideolojik sesin bu özneleri nasıl sürekli olarak istikrarsızlaştırdığını göstermeyi amaçlar.

Giriş bölümünü izleyen "Viktorya Dönemi ve Edebiyatı: Tarihsel, Toplumsal ve Söylemsel Bir Çerçeve" başlıklı bölüm, öncelikle dönemin ruhunu çözümlemeye odaklanır. Albayrak, bu bölümü Fransız düşünür Michel Foucault'nun 19. yüzyıl Viktoryen normlarına

ilişkin argümanlarıyla açarak, çekirdek aile yapısıyla güçlenen burjuva ahlakının cinselliği aynı anda hem nasıl bastırdığını hem de cinselliğe dair söylemselliği nasıl kışkırttığını ortaya koyar. Albayrak için Viktorya dönemi yalnızca bir baskı anlatısından ibaret değildir. Bu baskıya karşılık, Robert Browning’ın dramatik monologlarında “öteki Viktoryenler”in görünür hâle geldiğini vurgular (13). Şiirlerde karşımıza çıkan bu figürler, toplumun çeperlerine itilmiş özneler olarak belirir. Böylece Albayrak, Viktoryen dönemin yalnızca ketum, ahlakçı ve normatif bir yapı olarak tanımlanmasının ötesinde, bu anlatının arka yüzünde farklı bir gerçekliğin de bulunduğunu gösterir. Albayrak’ın da işaret ettiği üzere, bu tür bir tarih okuması daha geniş bir çerçevede Viktorya döneminin içsel ikiliklerini açığa çıkarır. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında “dünyanın en güçlü küresel aktörü” hâline gelen İngiltere, aynı zamanda çelişkilerle örülüş bir emperyal güçtür (14). Bu bağlamda Albayrak, “ilerleme ile yoksulluk, inanç ile şüphe, düzen ile kargaşa[nın]” (15) nasıl eşzamanlı olarak var olabildiğini gösterir. Devamında ise, böyle bir tarihsel zeminde ortaya çıkan edebî ifade biçimlerinin de dönemin doğasına paralel olarak ikilikler, çift anlamlılıklar, çelişkiler ve paradokslarla yüklü olduğunu savunur. Bu noktadan hareketle, eski ile yeni arasında sıkışmış bir geçiş evresi olarak tanımlanan Viktorya döneminin diyalojik bir poetikaya açıldığını ileri sürer. Albayrak, bu tartışmayı doğrudan Robert Browning üzerinden yürütmeden önce, farklı Viktoryen şairlerin tutumlarını da kısaca değerlendirir.

İkinci bölüm, “Robert Browning: Viktorya Dönemi Şiirinde Eşik Bir Figür”, önceki kısımlarda çizilen kuramsal çerçevenin ardından Browning’in poetikasını ayrıntılandırmaya yönelir. Albayrak’a göre Robert Browning, “dramatik monolog türündeki öncülüğü, psikolojik derinlikteki sezgisi ve dili kullanımındaki cesaretiyle Viktorya dönemi şiirinin en çarpıcı şairlerden birisidir” (36). Bu bölüm, öncelikle Browning’in Romantik şairlerin etkisi altında kaleme aldığı erken dönem şiirlerine ışık tutar; ardından kronolojik bir izlek içinde şairin poetikasını genel hatlarıyla ortaya koyar. Albayrak’ın da belirttiği üzere, Browning kendi döneminde zaman zaman gölgede kalmış olsa da zamanını aşan bir figür olarak Ezra Pound, T. S. Eliot ve Robert Frost gibi modernist şairler üzerinde önemli bir etki bırakmıştır (43). Bölümün devamında ise dramatik monolog türünün temel özelliklerini açıklar. Albayrak’ın ifadesiyle dramatik monolog, “şairin kendi düşüncelerini ifade etmek yerine, temsil edilen karakterin zihnini ortaya koyması ve çoğu zaman karakterin kendi kendine kişiliğini istemeden açığa çıkarmasıdır” (49). Şiir analizlerine geçmeden önce ise Albayrak, Browning’in dramatik monologları üzerine yapılmış literatürü ayrıntılı biçimde değerlendirir.

Üçüncü bölüm, “Mihail Bahtin’in Diyalojik Tahayyülü”, çalışmanın teorik çekirdeğini oluşturur ve okuru Bahtin’in düşünsel dünyasıyla, şiir çözümlemelerinde kullanılacak kavramsal araçlarla tanıştır. Albayrak’ın da vurguladığı üzere Bahtin, “dili bir mücadele alanı olarak görmekte ve bu yüzden de ideolojik olduğunu düşünmektedir” (70). Bu çerçevede Albayrak, “heteroglossia” kavramını da açıklar. Heteroglossia, “birbiriyle kesişen ve çatışan bir dizi söylemi” ifade eder (71). Bu kavram, Albayrak’ın temel aldığı diyalojik tahayyül anlayışıyla doğrudan ilişkilidir; zira diyalojik tahayyül de, tıpkı heteroglossia gibi, çoklu sesleri

barındıran bir söylem biçimine işaret eder. Bu noktada tartışmanın en dikkat çekici yönü, daha önce de belirtildiği gibi, söz konusu kuramsal çerçevenin şiir üzerinden yeniden düşünülmesidir. Nitekim Albayrak'ın da ifade ettiği gibi, “Bahtin, şiiri büyük ölçüde monolojik bir tür olarak görmüş ve onu romanın doğasından gelen diyalojizmi ile karşılaştırmıştır” (72). Buna karşılık Albayrak, dramatik monologların kurdukları çoksesli yapılar aracılığıyla lirik ve monolojik olmaktan uzaklaştığını savunur. Bölümün sonunda ise Bahtin'in kuramının Viktorya dönemi şiirine ne tür imkânlar sunduğu tartışılır ve çalışma, bir sonraki bölümde ayrıntılı şiir analizlerine yönelir.

Sonuçtan önceki dördüncü ve son bölüm, “Robert Browning'in Aykırılar Cemaati ve Mihail Bahtin'in Diyalojik Tahayyülü”, daha önce kurulan kuramsal çerçeve doğrultusunda Browning'in beş şiirini ayrıntılı biçimde inceler: “Porphyria'nın Sevgilisi” (1842), “Son Düşesim” (1842), “İspanyol Münzevinin Monoloğu” (1842), “Aziz Praxed Kilisesi'nde Mezarını Sipariş Eden Psikopos” (1845) ve “Fra Lippo Lippi” (1855). Albayrak'ın baştan itibaren vurguladığı üzere, bu şiirler öteki Viktoryenlerin sesini duyurduğu metinlerdir.

“Porphyria'nın Sevgilisi”, bir erkek anlatıcının sesinden aktarılan bir dramatik monologdur. Albayrak'ın gösterdiği gibi şiir, tek anlamlı bir yapı sunmaktan uzaktır. Konuşmacı hem güvenilirmez bir anlatıcıdır hem de sözleri aracılığıyla kendi bilincini ve duygularını istemeden açığa vurur. Şiir, fırtınalı bir gecede yalnız başına oturan bir erkeğin sevgilisini beklemesiyle başlar. Porphyria'nın gelişyle birlikte mekânın atmosferi değişir ve kulübe adeta ısınır. Ancak bu sıcaklık, anlatıcının mutluluğu ebedileştirme arzusu doğrultusunda sevgilisini boğmasıyla dehşet verici bir yöne evrilir. Böylece başlangıçta bir aşk şiiri izlenimi uyandıran metin, son kertede psikolojik olarak sorunlu bir failin anlatısına dönüşür. Albayrak açısından burada belirleyici olan nokta, şiirin söylemsel yapısıdır. Bu metin, “konuşmacının bakış açısının yazarın bakış açısıyla örtüştüğü bir lirik şiirin aksine, ... konuşmacının taraflı, öznel yorumlama ve çarpıtmalarıyla temelde dramatik olan bir bakış açısına doğru ilerler” (110). Bu nedenle şiir, anlamın sabitlenmediği; aksine metin ile okur arasında kurulan bir diyalog içinde üretildiği bir yapı sergiler.

“Son Düşesim” ise Rönesans İtalya'sında geçer. Ferrara Dükü'nün, yeni evliliği için sarayına gelen bir elçiye ölmüş düşesinin portresini göstermesi etrafında kurulan şiir, güçlü bir çokseslilik örneği sunar. Albayrak bu yapıyı şu sözlerle açıklar: “Dramatik monoloğun yarattığı diyalojik alanda, dükün kendi sesi, düşesin örtük sesi, elçinin sessiz sesi ve bizim yorumlayıcı sesimiz gibi çoklu sesler kesişir” (123). Şiirde dikkat çeken unsur, Dük'ün kendi bilinç dünyasını istemeden ifşa eden söylemidir. Duygularını denetim altında tutmaya çalıştıkça, satır aralarını okuyabilen bir okur için bu duygular daha görünür hâle gelir. Bu bağlamda Albayrak'ın şu tespiti özellikle dikkat çekicidir:

Dük, göstergesel dilin çağrısına kapılmıştır; diğer bir deyişle ifade etmek gerekirse, gösteren ve gösterilen arasında tam tamına bir uyuşma, taban tabana bir örtüşme var gibi hareket eder; söyleminin sınırlarını ya da mahiyetini kendisinin belirlediği yönündeki bir büyüklenmenin büyüü altındadır. Nasıl ki düşesin kendisi ve imgesi arasında tam tamına denk gelen bir örtüşme olduğunu hayal etmekten ve böylece otoritesini

tahkim etmekten haz duyuyorsa, sözün şehvetine kapılır ya da linguistik bir göstergenin göstereni ve gösterileni arasındaki (varsayılan) onulmaz bütünlüğün verdiği yanıltıcı konfora yenik düşer. (130)

Bu argüman, diyalojik tahayyül açısından da merkezi bir noktaya işaret eder. Konuşmacı, dil üzerinde mutlak bir denetime sahip değildir. Aksine dil, konuşmacının kurmak istediği otoriteyi sürekli olarak boşa düşürür; söylem, kendi iç dinamikleri aracılığıyla kendini açığa vurur ve öznenin iddia ettiği bütünlüğü parçalar.

Albayrak, “İspanyol Münzevinin Monoloğu” başlıklı analizinde, kendi kendine konuşan bir İspanyol keşişin sesine kulak verir. İspanya’daki bir manastırda geçen bu şiir, Lawrence adlı başka bir rahibe nefret duyan bir keşişin ağzından aktarılan bir dramatik monolog örneğidir. Diğer metinlerde olduğu gibi burada da konuşucunun, söylemi aracılığıyla kendini istemeden ifşa ettiği görülür. Albayrak’ın belirttiği üzere, şiirin başlığı “içe çekilme, kabuğuna çekilme, tecrit, soyutlanma, yalnızlaşma, yalıtılmış olmakla” ilişkili çağrışımlar üretir (148). Ne var ki dramatik monolog formu gereği, bu ses yalnızca kendi içine kapanmaz; hem rahip Lawrence’a hem de okura yönelir. Bahtinci bir perspektiften bakıldığında ise, Albayrak’ın ifadesiyle “Rahibin sesi, sosyal, ideolojik ve psikolojik gerilimlerle derinlemesine iç içe geçmiş diyalojik bir yapıdır, hatta bir performanstır. Bu sebeple de konuşmacı asla sadece psikolojik bir portre değildir, aynı zamanda ideolojik konumun somut ifadesidir” (160).

Albayrak, ardından “Aziz Praxed Kilisesi’nde Mezarını Sipariş Eden Piskopos” şiirine yönelir. Bu şiir de tipik bir dramatik monolog örneği olarak, ölüm döşegindeki bir piskoposun etrafına topladığı, muhtemelen oğulları ya da yeğenleri olan kişilere, ölümünden sonra arzuladığı mezarı ayrıntılarıyla anlatması üzerine kuruludur. Şiirin ironik boyutu daha en baştan belirgindir. Konuşucu bir yandan dinî bir otoriteyi temsil ederken, öte yandan son derece dünyevi ve yüzeysel arzular sergiler. Albayrak, yaptığı yakın okumanın ardından, okurun piskoposu hem tuhaf bulup hem de ona karşı bir tür sempati geliştirmesini Bahtinci bir çerçevede açıklar. Bu etkinin, şiirin “Bahtinci anlamda muhtelif söylemleri ve bilinçleri eşanlı ve yan yana getirmesinden” (178) kaynaklandığını vurgular.

Son olarak ele alınan “Fra Lippo Lippi”, on beşinci yüzyıl Floransa’sında yaşayan bir rahip ressamın dramatik monoloğudur. Şiirin başında, yasak olmasına rağmen gece dışarı çıkan bir rahibin bekçilerle konuşmasına tanıklık ederiz. Lippo, bu konuşma sırasında yalnızca kendi hayat hikâyesini anlatmakla kalmaz; aynı zamanda sanat, din ve otorite üzerine düşüncelerini de dile getirir. Bu yönüyle şiir, tek bir konuşucu aracılığıyla “sanata, dine ve topluma dair derin eleştiriler sunar” (190). Albayrak’ın da belirttiği gibi, bu metinde konuşucunun “[k]onuşması hızlı ve çelişkilidir çünkü ... hem kendinin farkındadır hem de aynı zamanda kendini aldattır” (191). Dramatik monolog formu, burada “kurumsal dindarlık ile mücessem (cismanî) sanatsal ifade arasındaki çatışmayı” (192) görünür kılar. Aynı zamanda bu dramatik monolog, Bahtinci anlamda “sokağın karnavalesk sesleriyle dolu” bir şiirdir (192). Bu bağlamda Albayrak, Robert Browning’in şiirinin “sadece ben’in merkezde olmadığı, ötekilerle ilişkiselliğinde var olduğu” bir imgelem kurduğunu belirtir (203).

Albayrak, sonuç bölümünde çalışmasının genel bir değerlendirmesini sunar. Bu çalışmanın en önemli katkılarından biri, Viktorya dönemini yekpare bir tarihsel ve kültürel anlatı olarak ele almak yerine, Bahtin'in kuramsal çerçevesi ve şiir üzerinden dönemin çoksesli yapısını görünür kılmasıdır. Dramatik monologlarda karşımıza çıkan bu sesler, özneliliğin kırılmasını, ikiliklerin iç içe geçtiği yapıları ve ikircikli duygulanımları açığa çıkarır. Bu noktada, Albayrak'ın da vurguladığı gibi, Bahtinci bir okuma söylemler arasındaki gerilimleri görünür kılarak dilin ve anlamın ne denli kaygan bir zemine sahip olduğunu ortaya koyar. Sonuç olarak çalışma, şiirin de Bahtinci bir perspektiften ele alınabileceğini güçlü ve ikna edici bir biçimde ortaya koymaktadır.